

Uitkeringen sociale voorzieningen (in geld) 1,1 procent gestegen in 2004

Mark Vlemmings

In 2004 bedroegen de uitkeringen sociale voorzieningen (in geld) 10,9 miljard euro, 1,1 procent meer dan in 2003. De groei van deze uitkeringen was hiermee lager dan die van een jaar eerder. De stijgingen bij de drie grootste uitkeringen (de Wet Werk en Bijstand en de Algemene Kinderbijslagwet en Wajong) waren in 2004 relatief beperkt. Bij de studiebeurzen was er opnieuw sprake van een forse toename (12 procent). De uitkeringen voor de oorlogsslachtoffers '40-'45 bleven het afgelopen jaar gelijk.

Positie van de sociale uitkeringen in geld

In Europees verband moet Nederland regelmatig rapporteren over de ontvangen premies en de verstrekte uitkeringen in geld door de sector overheid. Dit is gebaseerd op voorschriften zoals beschreven in het Europese Systeem van rekeningen 1995 (ESR95). Een deel van deze cijfers heeft betrekking op de zogenaamde sociale voorzieningen. Het gaat in dit artikel alleen om de uitkeringen die in geld worden uitgekeerd. Sociale voorzieningen in natura (zoals individuele huursubsidies en rechtsbijstand) worden buiten beschouwing gelaten. Tabel 1 geeft een overzicht van de soorten sociale uitkeringen in geld en van de uitkeringen sociale voorzieningen die daaronder vallen. Dit artikel beschrijft de belangrijkste recente ontwikkelingen binnen de sociale voorzieningen in geld en laat ook zien wat er binnen het totaal aan sociale uitkeringen is veranderd qua niveau en structuur ten opzichte van 1993. Sociale uitkeringen kunnen worden verstrekt uit hoofde van wettelijke

sociale verzekeringsregelingen (zoals Algemene Ouderdomswet, Werkloosheidswet en Wet Arbeidsongeschiktheid). Hierbij vindt financiering plaats via verplichte premiebetalingen. De uitkeringen sociale voorzieningen worden bekostigd uit algemene middelen (belastingopbrengsten).

Groei uitkeringen sociale voorzieningen (in geld) 1,1 procent

In 2004 zijn de uitkeringen sociale voorzieningen (in geld) met 0,1 miljard euro gestegen tot 10,9 miljard euro. Dit komt neer op een groei van 1,1 procent. In het jaar ervoor bedroeg de groei 4,3 procent.

De uitkeringen voor bijstand vormden de grootste post binnen de uitkeringen sociale voorzieningen. Hieraan werd 4,5 miljard euro uitgegeven. Het gaat dan om de uitkeringen voor algemene bijstand en voor inkomensvoorzieningen voor oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werklozen en zelfstandigen.

De uitkeringen in het kader van de Algemene Kinderbijslagwet bedroegen 3,2 miljard euro. Samen met de bijstand vormden zij in de afgelopen jaren ruim tweederde deel van de totale uitkeringen sociale voorzieningen. Met de Wajong-uitkeringen was het afgelopen jaar 1,3 miljard euro gemoeid, ruim 12 procent van het totaal.

Over een wat langere periode beschouwd blijkt dat in de jaren negentig het aandeel van bijstandsuitkeringen en studiebeurzen in het uitgaventotaal is gedaald. Dit hangt vooral

Tabel 1
Sociale uitkeringen in geld

Soorten uitkeringen	Kenmerken	Belangrijkste regelingen
Uitkeringen wettelijke sociale verzekering	voor iedereen gefinancierd door verplichte premiebetalingen ingesteld door en onder toezicht van de overheid	Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) Algemene Ouderdomswet (AOW) Werkloosheidswet (WW)
Uitkeringen sociale voorzieningen	voor iedereen gefinancierd uit o.a. belastingopbrengsten van de overheid ingesteld door en onder toezicht van de overheid	Wet Werk en Bijstand (WWB) Algemene Kinderbijslagwet (AKW) Studiebeurzen
Pensioenuitkeringen	alleen voor werknemers gefinancierd door verplichte premiebetalingen ingesteld door werkgevers	Bedrijfspensioenfondsen Ondernemingspensioenfondsen Levensverzekeringen
Overige particuliere sociale uitkeringen	alleen voor werknemers gefinancierd door verplichte premiebetalingen ingesteld door werkgevers	Ziektekostenvoorzieningen voor ambtenaren
Sociale uitkeringen rechtstreeks door werkgevers	alleen voor werknemers gefinancierd uit algemene middelen van de werkgevers ingesteld door werkgevers	Doorbetaling bij ziekte Wachtgeld voormalig overheidspersoneel
Sociale uitkeringen door het buitenland	—	Voornamelijk grensarbeid

samen met de instelling van de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorzieningen Jonggehandicapten (Wajong) in 1998. Daarnaast is sprake geweest van ingrepen in de bijstand (onder andere in 1996 met de instelling van een sollicitatieplicht) waardoor deze uitgaven ook in absolute zin zijn gedaald. De ontwikkeling van de studiebeurzen werd bepaald door wijzigingen in het stelsel van studiefinanciering. Het gedeelte van de studiefinanciering dat als sociale voorziening in geld wordt beschouwd is hierdoor afgenomen.

Beperkte groei uitkeringen bijstand en kinderbijslag

In 2004 is het totale bedrag aan bijstand met slechts 2 miljoen euro toegenomen. De sterk verminderde groei hangt samen met de lage toename van het aantal personen dat een bijstandsuitkering heeft ontvangen.

De algemene bijstand vormt van oudsher de belangrijkste component van de bijstandsuitkeringen. Gemeenten kregen tot en met 2003 het grootste gedeelte van de uitgekeerde algemene bijstand op declaratiebasis vergoed door het Rijk. Met de invoering van de Wet Werk en Bijstand per 1 januari 2004 is deze bekostigingssystematiek gewijzigd. Gemeenten ontvangen jaarlijks een vastgesteld budget. Budgetoverschrijdingen kunnen echter niet meer gedecla-

reerd worden bij het Rijk. Tegenvallers moeten gemeenten voortaan uit andere middelen financieren. Hiertegenover staat dat zij meevallers voor andere doeleinden dan bijstand mogen aanwenden. Het is nog onduidelijk in hoeverre de lager dan verwachte groei van het aantal bijstandsuitkeringen samenhangt met de invoering van de nieuwe bekostigingssystematiek.

De uitkeringen uit hoofde van de Algemene Kinderbijslagwet zijn in 2004 met 0,8 procent gestegen. Deze toename bleef fors achter bij de gemiddelde groei in de drie voorafgaande jaren (3,2 procent). Deze ontwikkeling is vooral het gevolg van enkele beleidsmaatregelen. De halfjaarlijkse aanpassing van de kinderbijslag gebeurt aan de hand van de ontwikkeling van het minimumloon. Het kabinet heeft besloten het minimumloon in 2004 (en 2005) te bevriezen. Daarnaast krijgen ouders per 1 januari 2004 niet langer de extra verhoging van de kinderbijslag voor hun eerste kind.

Sterke stijging betalingen aan studiebeurzen in 2003 en 2004

De uitgaven voor studiebeurzen (met uitzondering van de prestatiebeurs) zijn in 2004 met 0,1 miljard euro toegenomen tot 0,8 miljard, een stijging van ruim 12 procent. De

Tabel 2
Uitkeringen sociale voorzieningen in geld ¹⁾

	1993	2001	2002	2003	2004
<i>in miljoenen euro's</i>					
Wet Werk en Bijstand, IOAW & IOAZ ²⁾	4 932	4 174	4 299	4 526	4 528
Algemene Kinderbijslagwet	3 090	3 001	3 118	3 199	3 225
Wajong	0	1 132	1 135	1 283	1 322
Studiebeurzen	1 511	728	672	755	849
Uitkeringen oorlogsslachtoffers '40-'45	372	368	386	383	384
Toeslagenwet	245	274	287	303	289
Premies koopwoningen	331	61	51	41	35
Overige uitkeringen	371	386	396	303	284
Totaal	10 852	10 124	10 344	10 793	10 916
<i>% van de totale uitkeringen</i>					
Wet Werk en Bijstand, IOAW & IOAZ ²⁾	45	41	42	42	41
Algemene Kinderbijslagwet	28	30	30	30	30
Wajong	0	11	11	12	12
Studiebeurzen	14	7	6	7	8
Uitkeringen oorlogsslachtoffers '40-'45	3	4	4	4	4
Toeslagenwet	2	3	3	3	3
Premies koopwoningen	3	1	0	0	0
Overige uitkeringen	3	4	4	3	3
<i>% mutaties t.o.v. vorig jaar</i>					
Wet Werk en Bijstand, IOAW & IOAZ ²⁾		0	3	5	0
Algemene Kinderbijslagwet		3	4	3	1
Wajong		11	0	13	3
Studiebeurzen		-5	-8	12	12
Uitkeringen oorlogsslachtoffers '40-'45		3	5	-1	0
Toeslagenwet		-5	5	6	-5
Premies koopwoningen		-27	-16	-20	-15
Overige uitkeringen		15	3	-23	-6
Totaal		2	2	4	1

¹⁾ De cijfers komen uit de publicatie Nationale rekeningen. De cijfers over 2001 t/m 2004 zijn gereviseerde cijfers; de cijfers over 1993 zijn van vóór de revisie. Deze cijfers wijken conceptueel niet af van de cijfers na revisie.

²⁾ Sinds 1 januari 2004 bestaat de Wet Werk en Bijstand. Deze vervangt onder andere de Algemene Bijstandswet

overheid verstrekt aan iedere student een basisbedrag, de zogenaamde prestatiebeurs. De beurs is in eerste instantie een lening. Wanneer de student de studie tijdig afrondt, zet de overheid de lening om in een gift. Alleen het bedrag van de 'omgezette' beurs wordt tot de uitkeringen sociale voorzieningen (in geld) gerekend. In 2003 namen de studiebeurzen ook al sterk toe (bijna 12 procent). De meer dan gemiddelde stijgingen in de afgelopen twee jaar hangen samen met de toename van het aantal studenten.

Ontwikkeling bij de andere uitkeringen

Het bedrag aan Wajong-uitkeringen is licht gestegen door een toename van het aantal Wajong-gerechtigden. De uitkeringen in het kader van de regeling Oorlogsslachtoffers '40-'45 liggen al een aantal jaren op vrijwel hetzelfde niveau ondanks een licht teruglopend aantal mensen dat hierop nog recht heeft. De totale premies koopwoningen nemen al jarenlang af. De afgelopen jaren heeft een zeer beperkt aantal huishoudens een premie gekregen door het steeds geringer wordende aanbod van huizen dat onder de gestelde maximale kooprijsgrens ligt. Het Rijk overweegt deze wet daarom af te schaffen.

De uitgaven die samenhangen met de categorie 'overige uitkeringen' zijn met 6 procent afgenomen. Deze daling is veroorzaakt door uiteenlopende ontwikkelingen. Door een verdere daling in het aantal asielzoekers zijn de uitgaven voor de inkomensvoorziening van asielzoekers ook het afgelopen jaar afgenomen. Hiertegenover stond een kleinere stijging van de uitgaven door de instelling van de Tegemoetkomingregeling Buitengewone Uitgaven per 1 januari 2004. Deze nieuwe regeling beoogt belastingplichtigen met buitengewone zorguitgaven, die geen of slechts gedeeltelijk voordeel hebben van de aftrek van buitengewone uitgaven, een tegemoetkoming te bieden. In 2004 is in dat kader 34 miljoen euro verstrekt aan gehandicapten en chronisch zieken.

Stijgend aandeel pensioenuitkeringen

Uitkeringen sociale voorzieningen (zoals beschreven in dit artikel) maken deel uit van de sociale uitkeringen in geld. Het aandeel van de voorzieningen in het totaal van uitkeringen in geld neemt af. Tabel 3 geeft een overzicht van de onderdelen van de sociale uitkeringen in geld. Deze tabel toont wat er in vergelijking met 1993 is veranderd in niveau en samenstelling ervan. De totale uitgaven aan sociale uitkeringen namen toe van 64 miljard euro in 1993 naar 86 miljard euro in 2004.

Deze uitkomsten worden in belangrijke mate bepaald door de vergrijzing in Nederland. Zo verdubbelde het totale bedrag aan pensioenuitkeringen in deze periode bijna, van 12 naar 23 miljard euro. Ook de uitkeringen wettelijke sociale verzekeringen zijn gestegen (in de periode 2001-2003 met 5 miljard euro) doordat meer werd uitgegeven aan de Algemene Ouderdomswet. Hoewel ook de uitgaven sociale voorzieningen in de jaren vanaf 2001 toenamen, was de stijging minder groot dan bij de meeste andere categorieën. Het aandeel van deze uitgaven lag daardoor in 2004 op 13 procent, terwijl dat in 1993 nog 17 procent was.

De tabel maakt nog andere verschuivingen zichtbaar. Deze komen voort uit de veranderingen in de wet- en regelgeving voor de sociale zekerheid, vooral in de jaren negentig. Zo werd in 1997 de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet afgeschaft en opgevolgd door de nieuwe Wet Arbeidsongeschiktheid (inclusief zelfstandigen) en de reeds besproken Wajong. Dit zorgde voor (beperkte) verschuiving van de uitkeringen 'wettelijke sociale verzekering' naar 'uitkeringen sociale voorzieningen'. Voorts werd de Ziektewet in 1994 gewijzigd waardoor werkgevers de eerste twee of zes weken van het verzuim zelf moesten financieren. Nadat de Ziektewet in 1996 helemaal geprivatiseerd werd, ging de periode naar 52 weken. Hierdoor verschoof een fors deel van de Ziektewetuitgaven van de wettelijke sociale verzekeringen naar de 'sociale uitkeringen rechtstreeks door werkgevers'.

Tabel 3
Sociale uitkeringen in geld ^{1) 2)}

	1993	2001	2002	2003	2004
in miljarden euro's					
Uitkeringen wettelijke sociale verzekering	34,4	35,0	36,9	39,5	40,4
Uitkeringen sociale voorzieningen	10,8	10,1	10,3	10,8	10,9
Pensioenuitkeringen	12,1	20,9	22,8	22,1	23,3
Overige particuliere sociale uitkeringen	0,8	1,1	1,3	1,4	1,5
Sociale uitkeringen rechtstreeks door werkgevers	5,6	10,1	10,2	9,8	10,0
Sociale uitkeringen door het buitenland	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
Totaal	63,8	77,4	81,7	83,8	86,3
% van de totale uitkeringen					
Uitkeringen wettelijke sociale verzekering	54	45	45	47	47
Uitkeringen sociale voorzieningen	17	13	13	13	13
Pensioenuitkeringen	19	27	28	26	27
Overige particuliere sociale uitkeringen	1	1	2	2	2
Sociale uitkeringen rechtstreeks door werkgevers	9	13	12	12	12
Sociale uitkeringen door het buitenland	0	0	0	0	0

¹⁾ De cijfers komen uit de publicatie Nationale rekeningen.

²⁾ De cijfers over 2001 t/m 2004 zijn gereviseerde cijfers; de cijfers over 1993 zijn van vóór de revisie. Deze cijfers wijken conceptueel niet af van de cijfers na revisie.